

УДК 373.2

DOI 10.31654/2663-4902-2023-PP-1-63-70

Пісоцький О. П.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
pisockijsascha@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1454-4394

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГУМАННОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ 5–6 РОКІВ ДО ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема виховання у дітей старшого дошкільного віку гуманного ставлення до вихователів в освітньому процесі. Наголошується, що означена проблема є складовою актуального на сьогодні завдання дошкільної освіти морального розвитку та виховання дітей дошкільного віку. У статті автор вказує на основні компоненти, критерії та показники вихованості гуманного ставлення дітей п'яти-шести років, у відповідності з якими було розроблено емпіричну методику. Крім того, акцентується увага на загальних показниках гуманного ставлення дітей 5–6 років до вихователя, які у своєму дослідженні використовують автори: суб'єкт-суб'єктні стосунки між дітьми та вихователем у спільній діяльності.

У емпіричному дослідженні автором зафіксовано, що переважна більшість (60 %) старших дошкільників характеризується низьким рівнем розвиненості гуманного ставлення до вихователя, що виявляється у взаємодії із, 25 % дітей п'яти-шести років властиві лише посередні прояви гуманного ставлення до дорослих, які знаходяться поряд із ними. Найменше виявлено старших дошкільників (15 %), які мають високий рівень сформованості гуманного ставлення до педагогів закладу дошкільної освіти у спільній діяльності.

Вивчаючи виховні впливи дорослих з'ясовано, що вихователі 30 % вихователів повною мірою усвідомлюють сутність гуманності та гуманного ставлення і намагаються формувати гуманність у дітей 5–6 років, ставлячи за мету виховання основ любові, доброзичливості, співчуття у спілкуванні та спільній діяльності. Ця частина педагогів характеризується прогресивними педагогічними установками, які ґрунтуються на засадах гуманістичної педагогіки, намагаються їх дотримуватися у стосунках з дітьми та бути зразком для дитячого наслідування.

Натомість батьки вихованців слабо орієнтуються у питаннях, пов'язаних з вихованням гуманного ставлення, не розуміють які методи й засоби є більш доцільними для його формування у дітей, а тому використовують їх більше на підсвідомому рівні. Більшість батьків добре знають ознаки гуманного ставлення до особистості у взаєминах, проте не всі з них усвідомлюють, що необхідно розпочинати його формування у дошкільному дитинстві. Лише 25 % батьків мобільні у пошуку сучасних джерел інформації, активно взаємодіють з дітьми, використовуючи різноманітні методи для формування гуманного ставлення до дорослих, зокрема вихователів.

За результатами проведеного дослідження зроблено висновок про необхідність оптимізації процесу виховання гуманного ставлення до вихователів дітей п'яти-шести років.

Ключові слова: гуманне ставлення, гуманне ставлення дитини п'яти-шести років, моральне виховання дошкільників, гуманне ставлення дітей 5–6 років до педагогів, суб'єкт-суб'єктні стосунки.

Постановка проблеми. Виховання духовних цінностей сучасної людини неможливе без формування у дитячому віці найперших гуманних установок: шанобливого ставлення, поваги до найрідніших і найдорожчих людей, оскільки саме вони передбачають розвиток у дітей 5–6 років цілої низки моральних почуттів, норм

поведінки, етичних правил і настанов. Формування поваги до батьків і дорослих, вихователів ЗДО є основою становлення гідності особистості дошкільника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Так, виховання цінностей особистості неможливе без формування найперших у неї моральних якостей – гуманних почуттів, а саме: шанобливого ставлення, поваги до старших, найрідніших і найдорожчих людей, бо саме вони передбачають розвиток у дітей цілого комплексу моральних почуттів, норм поведінки, етичних правил [3, с. 4]. Саме тому повага розглядається як одна з важливих ознак моральності особистості, в якому фактично визначається гідність особистості людини.

Е. Фром у власній концепції відстоював ідею що, повага до інших людей найбільш важливою ознакою особистості і становить основу її людського ества (людинолюбство), що розкривається за рахунок проявів спонтанності, свободи, індивідуальності у різних сферах (творчості), а також стосунках (взаєминах) з іншими людьми (соціумом в цілому) на демократичних засадах, а основна роль суспільства, на думку автора, полягає у забезпеченні умов для такого життя. При цьому Е. Фромм наголошував, що повага розкривається у прагненні, щоб інша людина зростала та розвивалася такою, якою вона є насправді.

Як бачимо, мова йде про цінності, які є підґрунтям особистісного становлення й саме вони визначають найбільше оптимальну взаємодію між людьми, у тому числі між педагогом і вихованцем. Цінності тлумачать як певний матеріальний чи духовний продукт, який з'явився у процесі розвитку людства в цілому й особистості зокрема та має візуальний вплив на культуру й освіту цивілізації людей. Коли цінність сприймається людиною і вона стає мотивом поведінки, вчинків, як дорослого, так і дитини, говорять про певну міру вихованості (чи то духовності, моральності), а також про певну спрямованість особистості, яка визначає також і стосунки, взаємини у спілкуванні, навчанні, вихованні [2, с. 115]. Якщо ж дивитися на це явище зі сторони дорослого, наставника, то його система цінностей є визначеною щодо побудови освітнього процесу, реалізації, взаємини між його учасниками та ін.

Так, у психологічній науці акцентується увага саме на міжособистісному аспекті стосунків. Основними тут є два моменти: обмін думками та виконання сумісних дій людьми, які зорієнтовані на реалізацію мети спільної діяльності [6, с. 215]. Такі стосунки властиві для спільноти, де важливу роль відіграють групові процеси, зміст діяльності, цінності та ціннісні орієнтири. Результатом є спільні дії, рішення, спорідненість думок, спільні інтереси, прагнення, які у свою чергу впливають на особистість і регулюють стосунки у малих соціальних групах. Отже, взаємодія, сприяє виникненню певного типу взаємин і містить у собі виховні можливості.

Коли розглядати на цих засадах процес виховання, як суб'єкт-суб'єктну взаємодію педагога й дитини, то на перший план виходять стосунки між учасниками, їх особистісне вдосконалення, специфіка виховного ставлення, прояви індивідуальних відмінностей у цьому процесі. Отже, психологічна наука ґрунтується на тому, що визнає виховання (у тому найбільш широкому трактуванні цього явища) як особливу форму взаємодії, у якій особливими елементами виступають стосунки між вихователем і дітьми, особливим чином організовані [10, с. 57].

Варто наголосити, що гуманістичні взаємини, як основні ціннісні орієнтири, наповнюють сучасний освітній процес. Так, І. Бех наголошує, що такі взаємини є основою особистісно зорієнтованого підходу. Дослідник вказує на два основних його компоненти: особистісний і діяльнісний. Як освітня технологія особистісно орієнтований підхід стосується як педагога, так і вихованця, іншими словами є суб'єктно зорієтованим. Його зміст визначається такими положеннями: а) центром є дитина, її прагнення, мотиви, своєрідність психічного складу, іншими словами – особистість; б) існування суб'єкт-суб'єктних стосунків між учасниками, у основі яких власна активність вихованця та педагога, яким властиві вмотивованість, усвідомленість, предметні операції і дії [1, с. 3]. В цілому, мета технології – гуманізація стосунків між педагогом і дитиною, яка призводить до становлення морально досконалої особистості, здатної до саморозвитку, до розкриття закладених потенціалів в умовах, створених дорослим.

Як зазначають сучасні дослідники, у дошкільній галузі освітній процес зорієнтований на забезпечення низки умов, серед яких: а) створення природних, звичних і комфортних умов, завдяки або на основі яких зростатиме креативна особистість; б) стимулювання в освітньому процесі педагогічних працівників та дітей до взаємоповаги та дотримання особистісного простору [8, с. 8]. Тому, можна вважати, що ідея суб'єкт-суб'єктивних взаємин не є зовсім новою, оскільки означені умови спрямовують учасників на досягнення особистісної свободи та розкриття власних особистісних резервів розвитку.

Інші дослідники відмічають важливість гуманізації змісту дошкільного навчання й виховання, виховуючи у дітей правильне позитивне ставлення до дорослих, однолітків, до осіб які знаходяться навколо них [9, с. 7]. При цьому фахівці наголошують, що таку роботу потрібно розпочинати з сім'ї, у якій стосунки між дорослими, між дітьми й дорослими мають відповідати еталону гуманного ставлення один до одного. Так, дитина наслідуючи дорослих поступово за аналогією вибудовуватиме й власні стосунки з життя, хто знаходиться поряд. Дошкільний же заклад розширить позитивний досвід дитячих взаємин, а діти виховуватимуться так, щоб поважати дорослих та своїх товаришів, розуміти їх потреби, бажання.

Н. Лисенко, Н. Кирста, вивчаючи процес морального виховання дошкільників, відмічають той факт, що реалізувати певне моральне ставлення до дорослого дитина зможе лише тоді, коли вона матиме певне відношення до нього у певній ситуації, іншими словами тоді, коли вона є суб'єктом, учасником певних дій, виражаючи при цьому своє ставлення [5, с. 158]. Як бачимо, реалізувати на практиці людяність стає можливим лише шляхом надання статусу активного діяча дітям дошкільного віку.

С. Ладивір підкреслила, що у дошкільному дитинстві міжособистісне спілкування для дитини з дорослим є шляхом передавання інформації, вираження власного ставлення до конкретних подій, явищ, а також певний розумовий канал обміну інтелектуальними і моральними цінностями між дитиною й дорослим, між ровесниками. Саме тому для вихованців спілкування, змістом якої є гуманна взаємодія є важливою основою для засвоєння гуманних норм, оцінного й емоційного стимулювання, орієнтиром моральної самооцінки [4, с. 6]. Як вже зазначалося, відповідно взаємодія реалізується у контексті освітнього процесу ЗДО.

Не менш важливою фігурою у становленні гуманних стосунків з дорослими є вихователь ЗДО, адже у садочку, у спілкуванні з ними дошкільники засвоюють досвід спільних взаємин у сумісній діяльності. Так, спілкуючись з дорослими в умовах реальних взаємостосунків, діти навчаються у нього вміння вести себе відповідно у різних ситуаціях, беручи до уваги загальні її вимоги та власні можливості [7, с. 51]. Дорослий у таких ситуаціях одночасно є джерелом й прикладом для наслідування гуманності у взаємодії. Також у реальних стосунках з дорослими діти мають можливість здійснювати керівництво дорослими, наприклад у грі, виконуючи роль дідуся чи бабусі: дитина постає у центрі уваги чи демонструє дорослому (вихователю, батькам) власні досягнення у стосунках, виявляючи гуманність і інші моральні чесноти.

Отже, гуманне ставлення дошкільників до педагогів є одним із важливих показників морального розвитку зростаючої особистості. **Мета статті** полягає у аналізі сформованості гуманного ставлення дітей 5–6 років до вихователів закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою вивчення у дітей 5–6 років особливостей гуманного ставлення до вихователів під час взаємодії ми скористалися наступними критеріями: *усвідомлення сутності гуманної взаємодії, схвалення власних гуманних ставлень щодо вихователів, гуманна поведінка під час взаємодії з педагогами ЗДО.* Компонти структури гуманного ставлення дітей 5–6 років до вихователів були: *пізнавальний, емоційно-ціннісний і поведінковий.* Взятвши за основу означені параметри, було створено методичку діагностування гуманного ставлення дітей 5–6 років до вихователів. Її основа – авторські бесіди, модифікований метод «Сходінки» (самооцінки гуманного ставлення), спостереження за поведінкою старших дошкільників у змодельованих ситуаціях (варто надати допомогу, виявити

добррозичливість, запросити до спільної діяльності), анкетування педагогів і батьків вихованців.

Проведене емпіричне дослідження охопило 25 дошкільників 5–6 років, 17 вихователів закладу дошкільної освіти, а також 25 батьків дітей старшої групи. Загалом у експерименті взяли участь 67 осіб, що дозволяє нам вважати отримані результати значущими та спиратися на них у подальшому вивченні проблеми формування гуманного ставлення до дорослих у дошкільників.

Здійснивши аналіз отриманих результатів за *пізнавальним* компонентом, зафіксовано, що гуманні стосунки діти старшого дошкільного віку вбачають як відсутність непорозуміння з дорослими, як певні моральні чесноти (доброта, взаємодопомога) у спілкуванні або спільній діяльності, як доброзичливі стосунки з вихователями, або вважають прояви гуманності як певної ознаки (властивості) особистості. Разом із тим, вважаємо, що цілісного розуміння дітьми досліджуваного явища немає, а найбільш близьким у них є розуміння гуманного ставлення як доброзичливих і дружніх стосунків.

Загалом, проаналізувавши результати емпіричного дослідження щодо пізнавального критерію (дитячі уявлення про гуманні взаємини), встановлено, що 20 % дітей 5–6 років характеризуються більш кращими уявленнями про прояви гуманного ставлення до дорослих під час спілкування або спільної діяльності як дружні, доброзичливі стосунки, що передбачають і конкретні властивості особистості. Водночас половина дітей пов'язують гуманне ставлення до дорослих із конкретними справами, які належать педагогам: пояснення, що необхідно зробити чи надання допомоги, поради, а інколи це просто надання вичерпної відповіді на поставлене запитання. Натомість 30% старших дошкільників вважають, що взаємини з дорослими не можна назвати гуманними, оскільки вони їх бояться, адже вихователі нерідко кричать, а тому до них інколи лячно звернутися.

Здійснивши аналіз отриманих результатів щодо *емоційно-ціннісного компоненту* гуманного ставлення дітей 5–6 років до педагогів, виявлено, що половина 5–6-річних дошкільників відмітили: їх взаємодія із вихователями ґрунтуються на любові, повазі, турботливості, готовності прийти на допомогу. Інша частина вибірки стану гуманної взаємодії із дорослими вважає таким, що варто вдосконалити. Разом із тим, встановлено, що значна частина дітей готова до покращення стосунків з дорослими, навіть шляхом поступок зі свого боку.

Загалом, аналізуючи самооцінку дітей 5–6 років власного гуманного ставлення до дорослих, виявилось, що 25 % дітей оцінюють свою гуманістичну спрямованість щодо дорослих як таку, що знаходиться на найвищій сходинці, 45 % – середньому шаблі, а решта старших дошкільників – на самій найнижчій сходинці (30 %). З'ясовано, що діти 5–6 років аргументували свою самооцінку залежно від міри успішних взаємин з дорослими. Так старші дошкільники, які віднесли свою людяність до високого рівня, відмічали, що завжди досягають успішності у взаємодії з дорослими. Опитані другої групи визнавали, що вони хоча й досягають успіху у спільних діях із вихователями, але зрідка бувають «певні прикрі моменти». Решта дітей визнали, що їх переслідують страх під час спілкування із дорослими, оскільки дорослим бракує взаємоповаги до них і вони не завжди створюють сприятливу атмосферу під час спілкування.

Як бачимо, досліджувані цінують гуманне ставлення до педагогів і очікують від дорослих того ж у стосунках, спілкуванні. При цьому половина дітей 5–6 років готова до спільної діяльності з дорослими, навіть більше, прагне виховувати у себе гуманні риси та товариськість зокрема. Проте 20 % старших дошкільників не змогли визначитися, що саме необхідно змінювати.

Проаналізувавши отримані результати дослідження, які характеризують вихованість *поведінкового компоненту* гуманного ставлення дітей 5–6 років до педагогів ЗДО, було відмічено, що найбільше дошкільники налаштовані на надання допомоги вихователям: у змодельованій ситуації вони пропонували дорослому присісти, принести склянку води, запитували які потрібно випити пігулки або ж намагалися викликати швидку. Також були виявлені й інші варіанти: 25 % дітей пропонували вихователю в цей час провести заняття замість нього, подивитися за іншими поки

дорослий відпочине. Лише зовсім невелика частина дошкільників не змогла зарадити у даній ситуації (біля 15 %).

Розв'язуючи другу змодельовану ситуацію, біля 35 % дітей відмітили, що потрібно чітко виконувати всі поради педагога, щоб все було найкраще. Ще біля 35 % старших дошкільників намагалися ставити уточнюючі запитання вихователю, використовуючи у діалозі ввічливі слова, виявляючи тактовність у взаємодії. Інші 25 % дітей 5–6 років пропонували вихователю допомогу іншого характеру: пояснити завдання одноліткам, допомогти товаришам, які відчували складність у виконанні завдання або ж зовсім його не зрозуміли.

Найважчим завданням виявилось запросити вихователя до своєї гри. Так, 45 % дітей соромилися це зробити (дуже хочеться, щоб з нами вихователь погрався, але лячно, що він відмовиться). Ці дошкільники так і не наважились цього зробити. Натомість 35 % дітей 5–6 років запросили вихователя до гри, посилаючись на відсутність партнера або аргументуючи виконання певної ролі, або ж просили разом організувати діяльність – підказати як розподілити ролі, обговорити вибір сюжету тощо. Взагалі відмовилися виконувати дане завдання 20 % досліджуваних. Отже, навіть, на рівні поведінки існують певні відмінності у стосунках дітей із дорослими.

На основі узагальнення результатів за всіма методами дослідження, було здійснено розподіл дошкільників 5–6 років за рівнями вихованості гуманного ставлення до дорослих, зокрема вихователів. Зафіксовано, що високий рівень гуманного ставлення у стосунках дітей із дорослими властивий лише 15 % осіб, низький рівень – 25 % дошкільників, а найбільше значення має середній рівень 60 % досліджуваних.

При цьому відмічено, що для дітей 5–6 років з *високим рівнем гуманних взаємин* властиво: розуміння суті людяності у стосунках, усвідомлення поваги, ввічливості, доброти у стосунках із дорослими; адекватна самооцінка своїх стосунків із вихователями; вміння сформулювати та ставити запитання до вихователів, уточнювати його за необхідності; намагання досягнути успіху у спілкуванні, спільній діяльності; самостійно виправити помилки у своїх діях; надавати необхідну допомогу дорослому за різних обставин; виявляти тактовність, доброзичливість під час сумісних дій.

Ознаками дітей із *середнім рівнем гуманних взаємин* є: розуміння ними суті гуманних взаємин, здебільшого адекватне усвідомлення ролі ввічливості, поваги та товариськості у стосунках із педагогами; не завжди впевнені у адекватності своїх стосунків із іншими; за невеликої допомоги здатні сформулювати й поставити запитання дорослому; прагнуть досягати успіху у спілкуванні, діяльності, але не завжди це виходить; намагаються виправляти помилки у своїх діях за невеликої підказки; не здатні самостійно надавати необхідну допомогу дорослим за різних обставин; не завжди виявляють тактовність, доброзичливість під час спільної діяльності.

Дітей із *низьким рівнем* гуманного ставлення характеризує: недостатнє розуміння суті гуманних стосунків, інколи ігнорування поваги, ввічливості у стосунках із педагогами; низька (негативна) оцінка своїх взаємин, у порівнянні з іншими; лише за допомоги дорослого здатні сформулювати та поставити запитання; завжди важко досягають успіху у спілкуванні; не здатні самостійно надавати необхідну допомогу під час різних стосунків; слабо орієнтуються у тактовності, товариськості при виконанні сумісних дій із дорослими.

Провівши аналіз результатів дослідження виховних впливів вихователів ЗДО дійшли висновку, що лише третя частина педагогів повною мірою розуміють сутність гуманності та гуманної взаємодії та змогли адаптувати означену проблему у вихованні дітей 5–6-років. При цьому вони добре розуміють, формування яких рис (любові, доброзичливості, співчуття) призводить до появи гуманного ставлення у дошкільників і його динаміки упродовж всього вікового періоду. Також їм властиві характерні педагогічні установки, які ґрунтуються на ідеях гуманістичної педагогіки, намагаючись дотримуватися принципів гуманності у стосунках з дітьми, використовуючи низку методів, які сприяють ефективним діям і є зразком для наслідування.

Разом із тим, половина опитаних вихователів відмітили, що їм вдавалося досягнути гуманних стосунків із дітьми 5–6 років. Зробити вони змогли на основі життєвої позиції видатних мислителів чи їх основних педагогічних принципів, а також любові й поваги до дітей і взаєморозуміння з вихованцями. Інші 50% вибірки не змогли

досягнути відповідних стосунків, але причину при цьому не змогли виявити. Тому, на нашу думку, для цієї групи буде доцільним більш глибоке усвідомлення і використання основ гуманістичних взаємин з дітьми, шляхом критичного переосмислення принципів їх побудови.

Варто відмітити, що всі вихователі вказали, що вони співпрацюють з батьками з цієї проблеми. Проте, аналізуючи відповіді педагогів, зрозуміли, що співпраця у всіх полягає у різній мірі. Так, 67 % епізодично залучають батьків до освітнього процесу, й лише 33 % постійно взаємодіють з родинами у питанні виховання гуманного ставлення дітей 5–6 років.

Розглядаючи відповіді батьків щодо необхідності виховання гуманних взаємин у дітей 5–6 років, ми виявили, що 25 % респондентів не знають чи варто цей процес розпочинати у цьому віці. 50 % опитаних погоджуються з тим, що у даний період життя потрібно виховувати гуманність у дітей, але вони ніяким чином не обґрунтували власну позицію. Лише четверта частина дорослих відзначила, що необхідно виховувати гуманне ставлення 5–6 річних дітей, надаючи певні пояснення такої думки. Зокрема, багато було суджень, що все розпочинається змалечку, а тому й виховувати гуманне ставлення до дорослих потрібно розпочинати якомога раніше. Також були відповіді, у яких наголошувалося, що людям потрібні гарні стосунки.

Всі без винятку батьки вважають стосунки зі своїми дітьми гуманними, пояснюючи це особливостями їх спільної взаємодії із ними: доброзичливим ставленням; справедливістю і взаємодопомогою у спілкуванні, діяльності; повагою і розуміння одне одного; співчуттям, терпеливістю, добротою, любов'ю; допомогою дітям у реалізації їх нахилів і здібностей. Отже, батьки добре обізнані у суті й ознаках гуманних стосунків, хоча й не всі при цьому визнають необхідність їх формування у дошкільному віці.

При цьому 25 % батьків, які усвідомили важливість означених стосунків, послідовно їх реалізують у вихованні своєї дитини: вони мобільні у пошуку сучасних джерел інформації, активно взаємодіють з дітьми, використовуючи різноманітні методи, арсенал яких набагато кращий, ніж у вихователів. Проте майже взагалі відсутня взаємодія з виховання людяності з вихователями ЗДО.

Загалом, дослідивши виховні впливи сім'ї і ЗДО у плані формування у дітей 5–6 років гуманного ставлення до вихователів зафіксовано, що невелика частина педагогів повністю розуміють сутність гуманної взаємодії і змогли її адаптувати щодо формування гуманного ставлення 5–6-річних дітей до дорослих. Вихователі чітко розуміють, виховання яких рис призводить до виникнення у дошкільників гуманного ставлення та його позитивної динаміки. Їх педагогічні установки ґрунтуються на ідеях гуманності й спрямовані на дотримання відповідного ставлення у стосунках з дітьми 5–6 років. Більшість батьків знають ознаки людяності у стосунках. Але не всі вони розуміють, коли розпочинати роботу з виховання її у дітей. Лише 25 % батьків мобільні у пошуку сучасних джерел інформації, активно взаємодіють із дітьми, використовуючи різноманітні методи, арсенал яких набагато кращий, ніж у вихователів. Проте дорослі мало взаємодіють у плані формування гуманного ставлення дітей до дорослих із вихователями ЗДО.

Висновки. Гуманістичні цінності вважаються підґрунтям у спілкуванні та спільній діяльності й тому у дошкільній освіті є пріоритетом у стосунках між вихователем і дитиною 5–6 років. Гуманні стосунки характеризується глибокою мірою людяності у взаємодії між педагогом і дитиною та спрямовані на виховання досконалої в морально-духовному плані особистості, інтереси та індивідуальність якої мають розкритися за рахунок її активності у діяльності. Гуманні ставлення дитини і дорослого реалізуються завдяки міжособистісній взаємодії, яка відбувається на ґрунті довіри, взаємоповаги, свободи, любові та має у своїй основі співробітництво.

Емпірично дослідивши у дітей 5–6 років стан сформованості гуманного ставлення до вихователів у спілкуванні та спільній діяльності виявили, що високий рівень гуманного ставлення дошкільників у взаєминах із дорослими характеризує лише 15 % дошкільників, низький рівень – 25 % вихованців, а дітей із середнім рівнем гуманних стосунків у стосунках найбільший відсоток – 60 %. Загалом 85 % 5–6-річних дітей

характеризуються недостатнім рівнем розвитку гуманного ставлення до вихователів у спільній з ними взаємодії.

30 % вихователів повною мірою усвідомлюють сутність гуманності та гуманного ставлення і намагають формувати гуманність у дітей 5–6 років, ставлячи за мету виховання основ любові, доброзичливості, співчуття у спілкуванні та спільній діяльності. Ця частина вихователів характеризується прогресивними педагогічними установками, які ґрунтуються на засадах гуманістичної педагогіки, намагаються їх дотримуватися у стосунках з дітьми та бути зразком для дитячого наслідування.

Більшість батьків добре знають ознаки гуманного ставлення до особистості у взаєминах, проте не всі з них усвідомлюють, що необхідно розпочинати його формування у дошкільному дитинстві. Лише 25 % батьків мобільні у пошуку сучасних джерел інформації, активно взаємодіють з дітьми, використовуючи різноманітні методи для формування гуманного ставлення до дорослих, зокрема вихователів ЗДО.

Література

1. Бех І. Дорослий дитина: оптимізація особистісно-розвивального впливу. *Дошкільне виховання*. 2010. № 5. С. 2–5.
2. Власова О. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2005. 400 с.
3. Врочинська Л. Виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку у процесі взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Рівне, 2008. 233 с.
4. Ладивір С. Перші уроки добра. *Дошкільне виховання*. 2008. №12. С. 5-7.
5. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкільця: навч. посіб.: у 3 ч. Ч. 2. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 360 с.
6. Орбан-Лембрик. Соціальна психологія: навч. пос. Київ: Академвидав, 2007. 378 с.
7. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Київ: Академвидав, 2008. 432 с.
8. Поніманська Т. Виховання людяності. *Дошкільне виховання*. 2008. № 2. С. 6–9.
9. Поніманська Т. Дорослий у становленні особистості дитини. *Дошкільне виховання*. 2009. № 12. С. 6–9.
10. Психологічна енциклопедія / упор. О. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.

References

1. Bekh, I. (2010). Doroslyi dytyna: optymizatsiia osobystisno-rozvyvalnoho vplyvu [Adult child: optimization of personal and developmental influence]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 5, 2–5 [in Ukrainian].
2. Vlasova, O. (2005). *Pedahohichna psykholohiia* [Pedagogical psychology]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
3. Vrochynska, L. (2008). Vykhovannia humannoi povedinky ditei starshoho doshkilnoho viku u protsesi vzaiedodii doshkilnoho navchalnoho zakladu i simi [Education of humane behavior of older preschool children in the process of interaction between the preschool educational institution and the family]. Candidate's thesis. Rivne [in Ukrainian].
4. Ladyvir, S. (2008). Pershi uroky dobra [The first lessons of goodness]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 12, 5–7 [in Ukrainian].
5. Lysenko, N.V. & Kyrsta N.R. (2010). *Pedahohika ukrainskoho doshkillia* [Pedagogy of Ukrainian preschool]. Kyiv: Slovo [in Ukrainian].
6. Orban-Lembryk. (2007). *Sotsialna psykholohiia* [Social Psychology]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
7. Pavelkiv R.V. & Tsyhypalo O.P. (2008). *Dytiacha psykholohiia* [Child psychology]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
8. Ponimanska, T. (2008). Vykhovannia liudianosti [Education of humanity]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 2, 6–9 [in Ukrainian].
9. Ponimanska, T. (2009). Doroslyi u stanovlenni osobystosti dytyny [An adult in the formation of a child's personality]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 12, 6–9 [in Ukrainian].
10. (O. Stepanov (Eds)). (2006). *Psykholohichna entsyklopediia* [Psychological encyclopedia]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

Pisotskyi O.

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of Preschool Education
Nizhyn State Gogol University
pisockijsascha@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1454-4394

**PECULIARITIES OF FORMATION OF HUMANE ATTITUDE
OF CHILDREN OF 5–6 YEARS OLD TO TEACHERS
OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION**

The article deals with the problem of fostering humane attitudes towards educators in the educational process in senior preschool children. It is emphasized that this problem is a component of the current task of preschool education of moral development and upbringing of preschool children. In the article, the author point out the main components, criteria and indicators of humane attitude of children aged five to six years, in accordance with which an empirical methodology was developed. In addition, the authors emphasize the general indicators of humane attitude of children aged 5–6 to the educator, which are used in their study: subject-subject relations between children and educator in joint activities.

In the empirical study, the author recorded that the vast majority (60 %) of older preschoolers are characterized by a low level of humane attitude towards the educator, which is manifested in interaction with, 25 % of children aged five to six years are characterized by only mediocre manifestations of humane attitude towards adults who are near them. The lowest number of older preschoolers (15 %) were found to have a high level of humane attitude towards teachers of preschool education institutions in joint activities.

Studying the educational influences of adults, it was found that 30 % of educators are fully aware of the essence of humanity and humane attitude and try to form humanity in children aged 5–6 years, aiming to educate the basics of love, kindness, compassion in communication and joint activities. This part of teachers is characterized by progressive pedagogical attitudes based on the principles of humanistic pedagogy, trying to adhere to them in their relationships with children and be a role model for children.

Instead, parents of students are poorly oriented in issues related to the education of humane attitudes, do not understand which methods and means are more appropriate for its formation in children, and therefore use them more subconsciously. Most parents are well aware of the signs of humane treatment of a person in relationships, but not all of them realize that it is necessary to start forming it in preschool childhood. Only 25 % of parents are mobile in search of modern sources of information, actively interact with children, using various methods to form a humane attitude towards adults, including educators.

Based on the results of the study, it is concluded that it is necessary to optimize the process of fostering a humane attitude towards caregivers of children aged five to six.

Key words: humane attitude, humane attitude of a child of five or six years old, moral education of preschoolers, humane attitude of children of 5–6 years old to teachers, subject-subject relations.